

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบพรรณนา (descriptive research) โดยการสัมภาษณ์ (interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ในเรื่องความรู้ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ลักษณะประชากรและการเลือกประชากร

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

บ้านสันโป่ง เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบ้านภาด กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำขานไหลผ่าน ชาวบ้านมีการเพาะปลูกพืชไร่และพืชสวน เช่น ข้าว กระจ่างม หัวหอม ลำไย รวมทั้งมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ เหล่านี้มาเป็นการทำกิจกรรมเพื่ออุตสาหกรรม

การคมนาคม

มีเส้นทางลูกรังที่ถาวรจากหมู่บ้านออกมายังบ้านภาดประมาณ 1 กิโลเมตร การเดินทางมีรถสองแถวให้บริการรับส่งจากถนนบ้านภาดทุกชั่วโมง ไปยังตลาดอำเภอสันป่าตอง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร และตลาดสดบ้านภาด 1 กิโลเมตร

ประชากร

ลักษณะทางภูมิประเทศของหมู่บ้านสันโป่ง อยู่กันเป็นกลุ่มติดต่อกันบนไหล่เขาด้านลบ้านภาด ซึ่งมีประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 12,361 คน 2,848 หลังคาเรือน เป็นชาย 6,135 คน และหญิง 6,226 คน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์อายุ 15-44 ปี มีประมาณ 6,620 คน

จากการสำรวจทุกบ้านของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพในปี 2533 จำนวนประชากรในหมู่บ้านสันโป่งมีทั้งสิ้น 774 คน 174 หลังคาเรือน เป็นชาย 423 คน หญิง 351 คน เด็กอายุ 0-5 ปี ชาย 15 คน หญิง 16 คน รวม 32 คน หญิงวัยเจริญพันธุ์ 198 คน และผู้สูงอายุชาย 59 คน หญิง 43 คน รวม 102 คน และจากการสำรวจข้อมูลโดยผู้วิจัยพบว่า หญิงวัย

เจริญพันธุ์อายุ 15-44 ปี ที่แต่งงานและอยู่กินกับสามีอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจริงมีจำนวน 80 คน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานเช่นเดียวกัน

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร เป็นไปไม่มากนัก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ในขณะที่กลุ่มวัยแรงงานจะออกไปประกอบอาชีพก่อสร้างในเข่งว่างจากฤดูทำนา ครั้นถึงฤดูทำนาและเกี่ยวข้าวก็จะใช้แรงงานในการทำนาให้ครอบครัวตามปกติ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

นอกจากการทำนาในที่ดินของตนเองแล้ว บางครอบครัวยังรับจ้างทำนา โดยได้ค่าจ้าง เกือบคิดเป็นวัน ๆ ละ 50-60 บาท บางครอบครัวมีอาชีพหลักด้วยการรับจ้างเพียงอย่างเดียว เท่านั้น อย่างไรก็ตามครอบครัวโดยส่วนใหญ่จะรับจ้างเป็นอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มในช่วงว่างงานและช่วงที่จำ เป็นต้องหาแรงงานมาช่วยในการทำนาสำหรับการ "เอาแรง" ซึ่งเป็นประเภทของการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันยังคงปรากฏอยู่ในกลุ่มครอบครัวที่เป็นเครือญาติ ซึ่งอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน ประชากรทางด้านเกษตร ได้แก่ ชาว ถั่วเหลืองและหอมหัวใหญ่ เป็นต้น

ลักษณะทางสังคม

สถานันต่าง ๆ : ได้แก่ วัดชัยมงคล โรงเรียนวัดสันโป่ง

สื่อสารมวลชนในหมู่บ้าน

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เกิดขึ้นจากการริเริ่มของกรรมการหมู่บ้านเอง

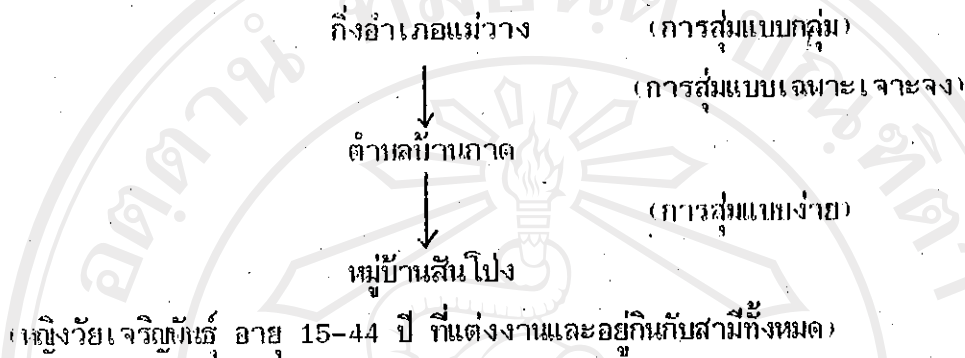
นอกจากนี้ยังมีหอกระจายข่าวส่งเสียงตามสาย 4 จุด ซึ่งครอบคลุมทั่วหมู่บ้าน จะเปิดข่าวภาคเช้า สลับกับการรายงานข่าวกิจกรรมการนัดหมายของหมู่บ้านและการให้ความรู้กับชาวบ้าน โดยเด็กนักเรียนในโรงเรียนวัดสันโป่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนและการสอน

ประชากรในการศึกษาคณะนี้ เป็นหญิงวัยเจริญพันธุ์ ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านสันโป่ง ตำบลบ้านกวาด ถึงอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีอายุระหว่าง 15-44 ปี สมรสแล้วและกินอยู่กับสามีทั้งหมด

การเลือกประชากรใช้วิธีแบบหลายขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกใช้วิธีการเลือกสุ่ม

แบบกลุ่ม (cluster random sampling) อย่างเฉพาะเจาะจงได้ทั้งอำเภอแม่วาง จังหวัด เชียงใหม่ เนื่องจาก ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาที่ใช้ในการศึกษา อีกทั้งทั้งอำเภอแม่วาง สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชนชนบท ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ จากการประกอบอาชีพด้านกิจกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ ไปเป็นกิจกรรมเพื่อการอุตสาหกรรม มีการตั้งโรงงาน โดย

ใช้วัตถุดิบจากบึงชลประทานท้องถิ่นเพื่อประกอบการอุตสาหกรรม ใช้แรงงานจากประชาชนในท้องถิ่น ทำให้ประชาชนมีงานทำเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะหญิงวัยเจริญพันธุ์ ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงเลือกศึกษาดำบลบ้านภาค เพราะการคมนาคมสะดวก และขั้นตอนที่ 3 เป็นการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) โดยการจับฉลากได้หมู่บ้านสันโป่ง เป็นตัวแทนประชากรที่ศึกษา แสดงเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

ประชากรในการศึกษารังนี้ เป็นหญิงวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15-44 ปี ที่อยู่กินกับสามี ในหมู่บ้านสันโป่ง ตำบลบ้านภาค กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมดจำนวน 80 คน ในจำนวนประชากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ประชากรที่ใช้ในการสหภาพกลุ่มจำนวน 14 คน และประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 66 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมความรู้และแนวคิดมาสร้างแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัว อายุ ระดับการศึกษา เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา อาชีพ รายได้ต่อครอบครัว สถานที่อยู่อาศัย การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพอนามัย และแหล่งของข้อมูลข่าวสาร
 - ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการแต่งงานและการมีบุตรของหญิงวัยเจริญพันธุ์
 - ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว การกำหนดจำนวนบุตร ระยะเวลาของการมีบุตร ข้อเสนอแนะวิธีใช้การคุมกำเนิดชนิดชั่วคราวและชนิดถาวร ข้อห้ามและอาการข้างเคียงของวิธีคุมกำเนิดแต่ละชนิด

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตน ในเรื่องการวางแผนครอบครัว เช่น การเลือกใช้วิธีคุมกำเนิด ระยะเวลาของการใช้ สถานที่ไปรับบริการ และการปฏิบัติตนขณะใช้วิธีการคุมกำเนิด .

2. คู่มือซึ่งเป็นแนวทางในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 บทนำการสนทนา ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการสนทนา วิธีดำเนินการสนทนา เพื่ออธิบายให้ผู้ร่วมสนทนา มีความเข้าใจและสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในการสนทนา

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

ตอนที่ 3 การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว

3. เทปและเครื่องมือบันทึกเสียงการสนทนาจำนวน 2 เครื่อง

การหาความตรงตามเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ และคู่มือการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว โดยส่งแบบสัมภาษณ์และแนวทางการสนทนากลุ่มให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบและแก้ไข ให้มีความเหมาะสม ชัดเจน และถูกต้อง หลังจากนั้นก็นำไปทดลองใช้กับหญิงวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15-44 ปี ที่อยู่กับสามี ในชุมชนที่สถานความเป็นอยู่ทางสังคม และลักษณะทั่วไปคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรที่ศึกษาในหมู่บ้านเก่าป่าฝาง ตำบลบ้านเขวาสี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 คน และทดลองใช้คู่มือซึ่งเป็นแนวทางในการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 คน 1 กลุ่ม แล้วนำคำตอบมาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และแนวทางการสนทนากลุ่มให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

การรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านสันป่าฝาง ตำบลบ้านเขวาสี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดขอนแก่น จากโครงการศึกษาโรคตับอักเสบ ในชนบทภาคเหนือ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิเชียร สุริยานนท์ 2533

2. ขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เลขขออนุญาตสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นกำหนด

3. นัดหมายเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล ร่วมชี้แจงให้กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ พร้อมนัดวัน เวลา เพื่อเข้าไปสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

4. สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และบรรณาธิกรข้อมูลที่สามารถรวบรวมได้

5. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) เพื่อนำข้อมูลมาสนับสนุนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในหมู่บ้าน โดยมีองค์ประกอบดังนี้

5.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) เป็นผู้รับผิดชอบประเด็น และเนื้อหาของเรื่องที่จะศึกษาเป็นอย่างดี สามารถพูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สร้างบรรยากาศการสนทนาอย่างเป็นกันเอง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา

ผู้บันทึกการสนทนา (notetaker) สามารถฟังและเข้าใจภาษาท้องถิ่นได้ สามารถบันทึกเรื่องที่สนทนาได้ครบถ้วน ในเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้บันทึกการสนทนาเป็นพยาบาลวิชาชีพ

ผู้ช่วย (assistant) ให้การช่วยเหลือทั่วไป เช่น จัดเตรียมสถานที่ ควบคุมการบันทึกเทปการสนทนา

5.2 แนวทางในการสนทนากลุ่ม (group discussion guide) สอดคล้องและครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการวิจัย แต่สามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ในทางปฏิบัติ

5.3 อุปกรณ์สนามในการสนทนากลุ่ม (field instrument) ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สำหรับอัดเสียงขณะทำการสนทนากลุ่ม ช่วยในการตรวจสอบกับบันทึกการสนทนา เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ครบถ้วนถูกต้องยิ่งขึ้น

5.4 ส่งเสริมสร้างบรรยากาศ (refreshment) ได้แก่ เครื่องดื่ม ขนมหรือผลไม้ เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง

5.5 ของสมนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมการสนทนา (remuneration) เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณต่อผู้เข้าร่วมการสนทนา ที่ได้ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยความเต็มใจ โดยมอบแก่ผู้เข้าร่วมการสนทนา

5.6 สถานที่และระยะเวลา (location and time) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขออนุญาตใช้ศาลาวัด ซึ่งเป็นสัดส่วน เงียบ ไม่มีคนพลุกพล่าน อากาศถ่ายเทสะดวก ใช้เวลาในการสนทนากลุ่ม ครั้งละประมาณ 45 นาที การจัดสถานที่ แสดงได้ดังแผนผังนี้

M = ผู้ดำเนินการสนทนา

N = ผู้บันทึกการสนทนา

หมายเลข 1 ถึง 7 เป็นตำแหน่งของผู้เข้าร่วมสนทนา

M

5 3

6 1

7 เทป 2

4

N

5.7 ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

1. ใ้คณาจารย์วิจัยเจริญพันธุ์ 2 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน เพื่อทำการสนทนากลุ่มตามวัน เวลาและสถานที่ที่จัดไว้
2. ผู้ดำเนินการสนทนาแนะนำคณะผู้ร่วมในการวิจัย และให้ผู้ร่วมสนทนาแนะนำตัว บอกจุดมุ่งหมายในการสนทนา และขอความยินยอมจากผู้ร่วมสนทนาในการบันทึกเสียงและการจดบันทึกเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาซักถามก่อนเพื่อสร้างความไว้วางใจ
3. เริ่มการสนทนา โดยยึดแนวทางการสนทนาที่มีอยู่สามารถปรับได้ตามสถานการณ์และต้องไม่ทำให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มเกิดความรู้สึกว่าคุณกีดกั้น เมื่อได้ทำการสนทนาและได้เนื้อหาตามต้องการ แล้วจะจบการสนทนาด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาซักถามข้อข้องใจอีกครั้งเพื่อเป็นการตอบข้อสงสัยในเรื่องที่สนทนามาทั้งหมด ใช้เวลาในการสนทนากลุ่มละประมาณ 45 นาที
4. ขอขอบคุณและแจกของสมนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมกันสนทนา
5. บรรณาธิการข้อมูลที่รวบรวมได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเทป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ด้วยการแจกความถี่ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ
2. ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ วิเคราะห์รายข้อด้วยร้อยละและหาค่าเฉลี่ย (X) ใช้เกณฑ์ในการกำหนดระดับความรู้ โดยที่ ระดับความรู้มากจะมีคะแนนมากกว่าค่าเฉลี่ยคือ มากกว่าหรือเท่ากับ 15 คะแนน ส่วนระดับความรู้น้อยจะมีคะแนนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 14 คะแนน
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการปฏิบัติ โดยใช้ไคสแควร์ (Chi square) และ นิซเซอร์ เอ็กแซกต์ (Fisher exact test) โดยมีสูตรดังนี้

3.1 ไคสแควร์ (Chi square test) (ภานดา หนูลากทวิ 2530 : 242)

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}$$

โดย χ^2 = ค่าไคสแควร์
 \sum = ผลรวม
 O = ค่าที่ได้จากการสังเกต (Observed value)
 E = ค่าที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (Expected value)
 = $\frac{\text{ผลรวมของ row} \times \text{ผลรวมของ column}}{\text{ผลรวมทั้งหมด}}$

ให้ r = จำนวน row
 c = จำนวน column
 df = ชั้นความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
 = $(r - 1) (c - 1)$

3.2 ฟิชเชอร์ เอกแซกต์ (Fisher exact test) (รำไพ สุขสวัสดิ์ ณ

อยุธยา 2526 : 35)

$$P - \text{value} = \frac{R_1! R_2! C_1! C_2!}{n! O_{11}! O_{12}! O_{21}! O_{22}!}$$

โดยที่ R = ผลรวมของค่าในแต่ละ row

C = ผลรวมของค่าในแต่ละ column

O = ค่าที่ได้จากการสังเกต

n = จำนวนตัวอย่างทั้งหมด